

Arendtovej pojamie jednanía v diele *The Human
Condition*

Michal Skalník

2006

Bakalárska práca z oboru filozofie

Vedoucí: Pavel Kouba

Filozofická fakulta Univerzity Karlovy

Obor Filozofie

Prehlasujem, že som bakalársku prácu vypracoval samostatne
s využitým iba citovaných prameňov a literatúry

V Prahe, dňa 27.4.2005

Gdusik

Obsah

Úvod

1, Kontext *human condition*, alebo zbavenie sa falošných nárokov.

Pojem *human condition*

Čo to je "podmienka"?

Východzia otázka

Základné fakty ľudskej existencie

Vznik základných podmienok

Vznik základných činností

2, Pluralita

Pluralita ľudských bytostí

Bezprostredný náhľad plurality

Pluralita ako princíp myslenia

Ľudská pluralita ako podmieňujúca sila

3, Zrodenie ako podmienka

Ľudský zrod ako podmienka

Položenie otázky po vzťahu dvoch podmienok

4, Súčinnosť podmienok plurality a zrodenia

5, Samoučelnosť jednania

Praxis a poiésis

Miesto bezúčelnosti v jednaní

6, Čo to znamená jednať?

Princíp

Virtú

7, Organizácia verejného priestoru

Záver

Úvod

Na počiatku mojej práce stála nasledujúca otázka: Ako poníma jednanie Hannah Arendtová? Pri tejto otázke som si príliš nekládol nárok po prísne filozofickej odpovedi, keďže moja otázka vychádzala z akejsi úplnej nevedomosti, pri ktorej som sa pristihol. Slovo “jednať” bežne ponímam a akosi mu rozumiem, no objasniť jeho význam nedokážem.

Úvahám nad jednaním sa Arendtová venuje hlavne v diele *The Human Condition* (neskôr preloženom do nemeckého jazyka pod názvom *Vita Activa*). Nie však ako filozofickej otázke “Čo to je jednanie?”, ale ako fenoménu tvoriacemu príbeh moderného veku, ktorý je ústrednou témou celého diela. To však neznamená, že sa nám v diele odpovedí na otázku “Čo to je jednanie?” nedostáva. Znamená to však, že i keď sa Arendtová dotýka otázok, ktoré sú filozoficky najrelevantnejšie, nevenuje im kvôli tomuto faktu viac, než príkladu z histórie a preto i jej odpovede majú, pri našej snahe ich uviesť do formy sledu argumentov, neistý výraz.

Čitateľ tak stojí pred dvoma možnosťami: buď sa bude dielom zaoberať bez nárokov na dôkladné objasnenie všetkých Arendtovej tvrdení alebo sa bude o toto objasnenie snažiť a potom musí podrobiť kritike viac než samotné úvahy v kapitole o jednaní. Hoci v otázke “Čo to je jednanie?” spočíva náš hlavný zámer,

musíme sa najprv zaoberať tým, aké je východisko Arendtovej úvah. Týmto východiskom je *human condition*, názov anglického originálu, rámec Arendtovej úvah, viac než púhy kontext a fenomén, ktorého *pochopenie* odstraňuje základnú absurditu "nanovo zavádzaných kategórií".

Svoju prácu som rozčlenil do siedmych častí: v prvej sa budem zaoberať samotným pojmom *human condition*, so zámerom ukázať kontext, v ktorom je kapitola o jednaní situovaná. V druhej kapitole sa budem venovať samotnej podmienke plurality, cez ktorú sa budem pokúšať o základné určenia jednania. Tretia kapitola je venovaná uvedeniu podmienky zrodzenia, ktorá doplní pojem jednania o nové určenia. V štvrtej kapitole sa pokúsim tieto podmienky uviesť do súladu a nájsť ich spoločnú súčinnosť. V piatej kapitole sa budem venovať problému samoučelnosti jednania a v šiestej kapitole sa budem venovať pozíciám, z ktorých sa Arendtová k jednaniu stavia v spise Čo je sloboda? Posledná siedma kapitola je venovaná stručnému prehľadu vzťahu organizovaného verejného priestoru a antickej *polis*.

To, že kategórie činností (práca, zhotovovanie a jednanie) nie sú a ani nemôžu byť stálymi definíciami činností, novými naplneniami týchto pojmov sa pokúsim na úvod predviesť na príklade obtiaží, do ktorých sa nutne dostávame, keď sa snažíme v definícii rozlíšiť prácu od zhotovovania.

Hlavnou vlastnosťou práce je, že vyrastá z nevyhnutností, ktoré sú na človeka uvalené jeho telom. Práca sa pohybuje v rovnakom cykle a ako cyklus životných procesov ľudského organizmu. Ako hlavnú vlastnosť zhotovovania Arendtová uvádza, že vytvára predmety úžitku a nie spotreby. Ak by sme mali tieto dve definície uviesť do súladu, tak práca vytvára predmety

spotreby a zhotovovanie predmety úžitku. Ako však k tejto definícii pripojíme prvú vlastnosť práce, totiž že sa deje z nevyhnutnosti, ktorú na človeka uvaľuje jeho telo? Domnievam sa, že nijak, pretože sa jedná o iné hľadiská, z ktorých sú činnosti posudzované: prvé je hľadiskom produktu, ktorý človek vyrába a druhé hľadiskom situácie, v akej človek činnosť vykonáva. Preto by sme mohli povedať, že je definícia nedokonalá a že môžeme podľa nej jednu činnosť nazvať zhotovovaním i jednaním. Na mieste je ale taktiež otázka: akej formy sú tieto určenia základných činností a či na ne vôbec taký nárok môžeme klásť?

Ako som už naznačil, domnievam sa, že význam určení základných činností, sa nenachádza v definovaní týchto činností, ale v samotnom príbehu moderného veku, ktorý je úvodom i záverečnou kapitolou *The human condition*. On je taktiež motívom Arendtovej typizovania akýchsi personifikácií základných činností do mentalít, ktoré síce vychádzajú z určenia základných činností, no ďaleko ich presahujú vo svojich vlastných určeníach spôsobu myslenia alebo životného štýlu. Za moju úlohu, úlohu filozofickej práce, považujem v prvom rade prieskum toho, akú povahu majú základné činnosti a z týchto úvah potom viesť zamyslenie nad tým, čo u Arendtovej znamená jednanie.

1, Kontext *human condition*, alebo zbavenie sa falošných nárokov.

V tejto kapitole sa budem snažiť dokázať, prečo čitateľ nemôže pri Arendtovej koncipovaní základných ľudských činností, klásť nárok po jeho úplnej definícii, v zmysle, že ak jednu činnosť určíme charakteristikami jednej zo základných činností, nemôže

mať charakteristiky taktiež druhej činnosti a tým mať akúsi dvojitú podobu.

Pojem *human condition*

Pojem *human condition* si v sebe nesie istú ťažko prekonateľnú spleť mnohoznačnosť; samozrejme tú získava až potom, keď ho Arendtová začne objasňovať a používať. Ak by sme ho preložili bezprostredne, preklad by znel: ľudská podmienenosť / ľudská podmienka alebo ľudské pomery. Pre jednu i druhú možnosť prekladu nachádzame v úvode, kde sa Arendtová venuje objasneniu toho, čo hodlá pod pojmom *human condition* označovať, vhodnú charakteristiku.

Objasnenie toho, čo to *human condition* v zmysle ľudskej podmienky znamená, sa nám ponúka v časti, kde Arendtová píše, "Čokoľvek sa dotýka alebo vstupuje do dlhotrvajúceho vzťahu s ľudským životom, bezprostredne nadobúda charakter *condition* ľudskej existencie"¹. Nepatrný rozdiel v definícii, má za následok preklad *human condition* v zmysle ľudských pomerov, "Čokoľvek vstupuje do ľudského sveta samé alebo je doňho vtiahnuté ľudskou snahou, stáva sa súčasťou *human condition*."² Rozhodnutie sa medzi tým, či pojem *human condition* prekladať ako ľudskú podmienenosť / ľudskú podmienku alebo ľudské pomery však nie je tým, čo by nás mohlo v spytovaní sa po význame *human condition* posunúť ďalej. "Ľudia sú podmienené bytosti pretože všetko s čím sa dostanú do styku, sa bezprostredne mení na podmienku ich existencie"³. Inými slovami: všetko, čo by sme mohli zahrnúť pod pojem ľudských pomerov, pôsobí na človeka podmieňujúcou silou a

---

¹ Hannah Arendtová, *The Human Condition*, The University of Chicago Press, Chicago 1958, str. 9

² tamtiež, str. 9

³ tamtiež, str. 9

teda celé pomery, v ktorých človek žije, sú podmienkou ľudskej existencie.

Human Condition tým nadobúda neohraničený význam celého sveta. "Dopad skutočnosti sveta na ľudskú existenciu je pociťovaný a prijímaný ako podmieňujúca sila" (HC 9) a jediné, čo pojem označuje, je akýsi bližšie nešpecifikovaný vzťah medzi človekom a všetkým s čím sa stretáva, ktoré ho "podmieňuje".

Čo to je "podmienka"?

Uvažujme chvíľu o tom, čo to znamená "podmienka", v akých prípadoch tento pojem používame a aké pravidlá (ak nejaké sú) jeho používanie obnáša.

Prvým dôležitým postrehom je fakt, že význam podmienky sa vždy určuje z toho, čo podmienka podmieňuje, napr. "Podmienkou účasti na konkurze je absolvovanie vysokej školy", a ak figuruje osamote, napr. "Podmienka absolvovania vysokej školy", jedná sa o neúplný údaj, z ktorého nemôžeme vyvodiť, čo podmienka znamená. Význam "Podmienky absolvovania vysokej školy" je v tom, že vďaka nej sa môžeme zúčastniť na konkurze. Význam "Podmienky absolvovania vysokej školy" totiž môže spočívať v čomkoľvek: letné prázdniny strávené cestovaním namiesto učenia, účasť v konkurze, ďalší postup v štúdiu. Ešte zreteľnejšie je táto skutočnosť postrehnuteľná na príklade, "Urobím to len pod podmienkou tvojho návratu". "Podmienka mojej činnosti" neznamena nič, jej jediný význam spočíva v "Tvojom návrate".

Z týchto analýz nám je naporúdzi i ďalší fakt: podmienka niečoho nie je totožná s tým, čo označuje. Zdravotný stav nie je to isté ako "Podmienka zdravotného stavu". Tá musí byť podmienkou niečoho alebo nič neznamena.

trivialita: podmienka musí podmienkou byť

Východzia otázka

Pozrime sa vo svetle týchto úvah na to, ako Arendtová pojem *human condition* ďalej a čím určuje, teda v čom má spočívať význam nášho uvažovania o podmienení človeka? Význam má spočívať v určení "základných činností" vo sfére ľudskej činnosti - v rámci *vita activa* a tým, čo má svojou podmieňovacou silou tieto základné činnosti určiť, nie je celá *human condition* (zatiaľ pre nás *human condition* znamená "všetko, s čím sa človek stretáva), ale taktiež len jej základné - "základné fakty ľudskej existencie". Dôvod prečo sa Arendtová snaží nanovo určiť základné činnosti (budeme sa ešte venovať tomu ako vôbec tieto základné činnosti chápať) spočíva jednak v tom, že základné činnosti vôbec nie sú zadefinované (Arendtovej génius vidím v tom, že nachádza spôsob ako vyvodiť "základnosť" týchto činností - zo základných faktov ľudskej existencie) a jednak v tom, že prostredníctvom ich koncipovania sa nám odhaľuje príbeh zmien odohrávajúcich sa vo sfére *vita activa*, príbeh, ktorý vrcholí moderným vekom.

Východzia otázka teda pre nás je: Ako jednotlivé základné fakty podmieňujú sféru ľudskej činnosti? Táto otázka v sebe skrýva ďalšie tri dôležité otázky: Ktoré sú základné fakty ľudskej existencie? Čo môžeme nazývať ich "podmieňujúcou silou"? A ako ponímať "činnosti" ktoré sú týmto spôsobom určené?

Základné fakty ľudskej existencie

Za základné fakty ľudskej existencie Arendtová určuje ľudské telo, svet ľudských výtvorov a ľudskú pluralitu. Za najvšeobecnejšiu podmienku ľudskej existencie (v doslovnom zmysle podmieňovania ľudskej existencie) považuje narodenie človeka a jeho smrť, zrodenie a smrteľnosť. (Ak by chcel niekto

spochybniť "základnosť" Arendtovej kategórií musel by určiť základnejšie fakty než, že človek žije v tele, vo svete, ktorý si sám vytvoril a medzi ľuďmi a že jeho život je ohraničený zrodením a smrťou.) Každý zo základných faktov sa vyznačuje rôznou mierou zreteľnosti, najzreteľnejším je fakt ľudského tela a najmenej zreteľným fakt ľudskej plurality, no tým sa budeme zaoberať zvlášť v hlavnej časti mojej práce (svetom ľudských výtvorov Arendtová myslí nielen hmotné útvary ale i inštitúcie, zákony, štátne útvary. Doslova všetko hmotné i nehmotné, čo pretrváva ľudský život a konštituuje ľudský svet).

Na tomto mieste treba poukázať na skutočnosť, že Arendtová v texte medzi základným faktom a podmienkou, akou sa môže tento fakt stať, v drvivej väčšine prípadov nerozlišuje. Ako som však ukázal, takéto rozlíšenie je nutné. Keď Arendtová určuje, že základné ľudské činnosti "sú základné pretože každá korešponduje s jednou zo základných podmienok, pod ktorými bol človeku na zemi daný život." a ďalej za tieto podmienky určuje "život sám", "svetskosť" a "pluralitu", i najpozornejšie orientovanie sa v texte nám dostatočne neosvetlí skutočnosť, že medzi základnými faktami ľudského života a podmienkami, ktoré z nich vychádzajú, je rozdiel.

Vznik základných podmienok

Arendtová pri označení vzťahu medzi základnými faktami ľudskej existencie a základnými ľudskými činnosťami, používa slovo "korešpondovať". Napr. "Práca je činnosť, ktorá korešponduje s biologickými procesmi ľudského tela." a taktiež "Zhotovovanie je činnosť, ktorá korešponduje s neprirodzenosťou (v zmysle "nebyť súčasťou prírody") ľudskej existencie".⁴ Táto

⁴ tamtiež, str. 7

definícia musí každého, kto si kladie rovnakú východziu otázku ako my (Ako jednotlivé základné fakty ľudskej existencie podmieňujú sféru ľudskej činnosti?), sklamať, pretože nám daný vzťah skoro vôbec neobjasňuje.

Je treba mať neustále na pamäti, že základné fakty ľudskej existencie nevzťahujeme k človeku vo všeobecnosti ale k sfére jeho činnosti. Nezaujíma nás primárne, aký obraz zanecháva telo, ľudský svet a ľudská pluralita v živote človeka, ale hľadáme ich obraz v ľudskej činnosti. Taktiež je treba si uvedomiť, že naša otázka nie je v prvom rade otázkou po "podmienení" v zmysle "spôsobení". Môžeme takto ponímať vzťah tela k ľudskej činnosti, no nie už vzťah ľudského sveta a ľudskej činnosti.

Napr. Jeho čin bol podmienený ťažkou životnou situáciou. Teda "ťažká životná situácia" nejakým spôsobom spôsobila "jeho čin". Takéto ponímanie našej otázky nemôže byť primárne už len z dôvodu, že my činnosť nepoznáme a našou úlohou a teda úlohou "podmieňujúceho vzťahu", ktorý sledujeme, je túto činnosť "nejako" určiť (vytiahnuť jej podobu zo sféry ľudskej činnosti).

To, čo zo základného faktu ľudskej existencie dáva vzniknúť podmienke činnosti, je naše vzťahovanie ho k ešte ničím neurčenej sfére ľudskej činnosti. Týmto procesom sa nám jednak formuje samotná podmienka a jednak i jednotlivá činnosť. Napr. z obrovského fenoménu ľudského tela vydeľujeme vdaka vzťahovaniu k sfére ľudskej činnosti určenia ako "životné potreby", "cyklickosť", "pravidelný rytmus", ktoré určujú výsek sféry ľudskej činnosti ako "prácu". To, čo teda nazývame "telom ako podmienkou ľudskej činnosti" je súbor týchto charakteristík, ktoré sme získali zo vzájomného vzťahnutia základného faktu ľudskej existencie a sféry ľudskej činnosti.

Vznik základných činností

Dôkladné odpovedanie si na otázku, akej podoby sú základné činnosti, je podmienkou toho aby sme mohli zaujať nejaké stanovisko voči námietkam, z ktorých tu jednu ako príklad uvádzam: "Pokusy rozdeliť naše činnosti do rôznych typov - v prípade H.A. práce ako zaistenia obživy, zhotovovania ako vytvárania stálych predmetov nášho sveta, jednaní ako ukazovania sa vo verejnom svete - sa dostávajú do ťažkostí prameniacych z istej nepružnosti celej koncepcie."⁵

Všetky námietky tohto typu sa zakladajú na tom, že chápu Arendtovou určené základné ľudské činnosti ako činnosti, ktoré majú spĺňať úlohu - celú sféru ľudskej činnosti zahrňujúcich - kategórií. Na to si však Arendtová nárok nečiní, ako je jasné už z prvej vety kapitoly *Human Condition*, "Výrazom *vita activa*, mám v úmysle pomenovať tri základné ľudské činnosti: prácu, zhotovovanie a jednanie"⁶ Jej činnosti sú len určeniami základných činností, ktoré môžu a určite aj opomínajú, mnohé činnosti, ktoré do vymedzenia "základnosti" nespádajú. Ich pružnosť nespočíva v tom, nakoľko sú schopné kategorizovať rôzne jednotlivé činnosti, ale v tom nakoľko pružne popisujú príbeh moderného veku. Skrz tento príbeh sa dosahuje ich pružnosť.

Taktiež argumenty, ktoré by sa snažili spochybňovať schopnosť niektorého zo základných faktov ľudskej existencie určovať sféru ľudskej činnosti, sa nemôžu zakladať na poukazoch k tomu, že sú tu činnosti, ktoré nesú formu dvoch činností, napr. zhotovovania i práce. Fakt, že tu také činnosti sú, je totiž verným obrazom udalostí, ktoré nastávajú v rámci *human condition* (v zmysle celkových ľudských pomerov). Moderný vek sa podľa Arendtovej takýmito udalosťami vyznačuje. V modernom veku

⁵ zostavovateľ zborníku Ondřej Švec, *Filosofie jednání*, OIKOYMENH, Praha 2006

⁶ Hannah Arendtová, *The Human Condition*, str. 7

nastáva situácia, keď ľudský svet, ktorého hlavným významom pre človeka je poskytovať mu stabilné a jeho samého pretrvávajúce miesto, túto vlastnosť vstupom „prírodných síl“ stráca. „je vcelku pravdepodobné, že tento proces, založený na presune prírodných, nikdy nekončiacich procesov do ľudského sveta, bude tak zodpovedne a neobmedzene zabezpečovať ľudstvo s nevyhnutnosťami života ako to príroda činila predtým než ľudia vystavali svoj vlastný domov na zemi a postavili bariéru medzi seba a prírodu.“⁷. A tak sa môže ľahko stať, že zariadenia, ktoré sme kedysi slobodne držali, začínajú vyzerať akoby boli "panciermi patriacimi k ľudskému telu tak, ako pancier patrí k telu korytnačky."⁸ Ak sa na to pozrieme z hľadiska tohto vývoja, technológia sa už v skutočnosti nejaví "ako produkt vedomej ľudskej snahy zväčšiť svoju materiálnu silu, ale skôr ako biologický vývoj ľudstva, v ktorom sú vrodené štruktúry ľudského organizmu transplantované v čoraz väčšej miere do okolia človeka"⁹.

Arendtovej gényus spočíva práve v prepojení základných faktov ľudskej existencie so sférou ľudskej činnosti, a tou najpádnejšou námietkou, ktorú môžeme voči jej pomenovaniu základných činností vznášať, je námietka voči významu tohto pomenovania. To, že tieto dve sféry sú súmeriteľné a teda ich vzájomné určenia kompatibilné a aplikovateľné vo svojich sférach, že vo sfére základných faktov ľudskej existencie nachádzame dostatok určení, pomocou ktorých môžeme sféru ľudskej činnosti posudzovať a to, že tieto určení majú schopnosť vo sfére ľudskej činnosti plne vymedziť formy základných činností, považujem za dostatočný dôvod aby sme Arendtovej kategóriám prisúdili svoj

---

⁷ tamtiež, str. 152

⁸ tmtiež, str. 153

⁹ tamtiež, str. 153, citované z Werner Heisenberg, Das Naturbild der heutigen Physik (1955), pp. 14-15".

význam. Domnievam sa, že základné činnosti nemôžeme chápať ako všeobecné definície ale ako akési základné formy činností, ktorými môžeme základné činnosti popisovať a určovať.

Za najzmysluplnejšie, a v prípade jednania i za najpotrebnejšie, považujem otázky, ktoré sa sputujú po postupe akým Arendtová činnosti zo základných faktov ľudskej existencie skrz koncept podmienky určuje. Keďže je naším zámerom zaoberať sa jednaním, môžeme sa priamo pozrieť na to ako jeho podoba vystupuje z základného faktu ľudskej existencie: plurality.

2, Pluralita

Pluralita ľudských bytostí

Pluralita ľudských bytostí ako tretí zo základných faktov ľudskej existencie a ten, ktorý má podmieňovať sféru ľudskej činnosti tak, že sa nám pri sputovaní po tomto podmieňovaní podarí poodhaliť v tejto sfére jednanie, zaujíma v spoločnosti ostatných základných faktov význačné miesto, už len z dôvodu jeho problematickosti. Moje sputovanie sa po jednaní sa totiž začína otázkou: Čo ľudská pluralita vôbec znamená?

Pri orientácii v Arendtovej texte musíme tolerovať základný nedostatok a to, že Arendtová nerozlišuje medzi základným faktorom ľudskej existencie a podmienkou, ktorá vzniká vzťahnutím tohto základného faktu k sfére ľudskej činnosti. Pri základných faktoch ľudského tela a sveta ľudských výtvorov nám podobné nerozlíšenie neprináša toľko obtiaží ako tu, pretože ľudské telo i svet ľudských výtvorov sú neproblematickými faktami. V prípade plurality, resp.

"podmienky plurality" (správny preklad by však mal byť plurality ako podmienky), ktorá je určená ako podmienka "ľudského jednania pretože sme všetci rovnakí, tj. ľudia, takým spôsobom, že nikto nie je nikdy rovnaký ako ktokoľvek, kto kedy žil, žije, alebo bude žiť."¹⁰ máme čo dočinenia s faktom, ktorý sa nezakladá na žiadnej hmotnej skutočnosti a sám je otáznym.

Arendtová určuje i jeho "najzákladnejšiu formu", ktorá je hmotnou skutočnosťou, ako "fakt, že ľudia, nie človek, žijú na zemi a obývajú svet."¹¹ Ak by sme mali niečo označiť za základný fakt - pluralitu (s tým, že by pre nás mohol slúžiť ako neproblematické východisko), bolo by to toto pojetie. Takéto pojetie je však skúpe na akékoľvek určenie a musíme sa preto chopiť pojetia plurality ako faktu, že ľudia sú si jednak rovní a jednak zároveň výnimoční. Bez toho aby sme si určili pluralitu ako fakt, nemôžeme ani určiť nič ako základnú činnosť (z nej vyvodenú), ktorou má byť jednanie.

Bezprostredný náhľad plurality

K bezprostrednému náhľadu plurality nám môže dobre poslúžiť nasledujúca pasáž, "Jednanie by bolo zbytočným luxusom, rozmarným stretom so všeobecnými zákonmi správania, ak by ľudia boli nekonečne sa opakujúce opakovania toho istého modelu, ktorého prirodzenosť alebo podstata by bola pre všetkých rovnaká a tak predpovedateľná ako prirodzenosť, či podstata hocakej inej veci. Pluralita je podmienka ľudského jednania pretože sme všetci rovnakí, to jest ľudia, takým spôsobom, že nikto nie je nikdy rovnaký ako ktokoľvek kto kedy žil, žije alebo bude žiť."¹²

Pluralita je teda vlastnosťou ľudstva, že je tvorené jednak jedinečnými a rovnými bytosťami. Intuitívne tento náhľad každý

---

¹⁰ Hannah Arendtová, *The Human Condition*, str. 8

¹¹ tamtiež, str. 7

¹² tamtiež, str. 8

chápe a dá sa povedať, že ho považuje za samozrejmy, no stret názorov nastáva v prípade, keď z neho chceme začať niečo vyvodzovať. Otázkou pre nás je, čo z takto bezprostredne nahliadnutého faktu vyvodiť? Musíme pripustiť, že si v sebe nesie určitú "zložitosť", ktorá vyplýva z príkrej odlišnosti jeho dvoch zložiek: jedinečnosti a rovnosti (Arendtová ju dokonca označuje za "paradoxnú pluralitu ľudských bytostí").

Toto napätie by bolo očividné napríklad pri každom pokuse vyvodiť z ľudskej plurality nejaký morálny princíp. Rovnosť ľudí by sme považovali za fakt, ktorý nás zaväzuje k súnalezitosti, ohľaduplnosti, zodpovednosti, no fakt ľudskej jedinečnosti by tieto záväzky človeka znova spochybnil. Tu by sme už ale "rovnosti" a "jedinečnosti" pripisovali určité konotácie, vyplývajúce z toho, čo chceme na fakte plurality založiť.

Skúsme sa pozrieť na to, či u Arendtovej možno nájsť nejakú základnú podobu plurality, ktorá ešte nie je určovaná jej snahou prepojiť ju so sférou ľudskej činnosti.

V pasáži, ktorú sme nazvali základnou definíciou plurality, Arendtová definuje tri úrovne, na ktorých sa od seba veci, živé organizmy a ľudia môžu odlišovať. Prvá úroveň je úrovňou inakosti a vyjadruje púhy fakt, že so všetkým našim definovaním zároveň vypovedáme "iné než". Na tejto úrovni sa všetko, čo je, odlišuje od všetkého iného. Druhá úroveň je úrovňou zvláštnosti a tú človek "zdieľa so všetkým, čo je nažive", pretože "všetok organický život už prejavuje rôzne podoby a zvláštnosti, dokonca i medzi indivídiami toho istého druhu". Tretiu úroveň Arendtová nazýva úrovňou jedinečnosti a tá spočíva v tom, že "iba človek môže vyjadrovať túto /so všetkým živým spoločnú/ zvláštnosť a odlišovať seba, iba on je schopný vyjadrovať seba a nie iba niečo - smäd alebo hlad, náklonnosť alebo nepriateľstvo alebo strach. V človeku sa inakosť, ktorú zdieľa so všetkým, čo je a zvláštnosť, ktorú

organizmy
ľudia
zdieľa
seba

zdieľa so všetkým, čo je nažive, stávajú jedinečnosťou a ľudská pluralita je paradoxnou pluralitou jedinečných bytostí."¹³

Ak by sme sa vo svetle týchto troch úrovní znovu pozreli na definíciu jedinečnosti ako faktu, "že nikto nie je nikdy rovnaký ako ktokoľvek kto kedy žil, žije alebo bude žiť."¹⁴, môžeme jedinečnosť interpretovať ako práve schopnosť vyjadriť svoju zvláštnosť.

Pluralita ako princíp myslenia

Zvláštnosť človeka sa nepochybne v mnohom líši od zvláštnosti, ktorú si ako vlastnosť taktiež v sebe nesú všetky živé tvory. Dôvod prečo tomu tak je, spočíva v banálnom fakte, že človek je tvor mysliaci a iba on je schopný vidieť "spoločný svet z rôznych uhlov pohľadu a teda hovoriť o svojich spoločných záležitostiach"¹⁵. Táto zvláštnosť sa však nezakladá len na schopnosti jazyka, pretože keby sme naučili hovoriť zvieratá, "neboli by schopné diskutovať o ničom, pretože by všetky mali rovnaký uhol pohľadu."¹⁶ To, čo odlišuje pluralitu zvierat od plurality ľudí je fakt, že ľudia sú schopní túto pluralitu vytvárať sami v sebe. Inými slovami - sú schopní myslieť. Arendtová princíp plurality nazýva princípom myslenia.¹⁷ "Schopnosť reči a fakt ľudskej plurality si odpovedajú nielen v tom zmysle, že používam slov aby som komunikoval s tými, s ktorými som spoločne vo svete, ale taktiež v zmysle omnoho relevantnejšom, totiž že hovorím sám so sebou a teda žijem so sebou samým."¹⁸ (FAP 9) To, čo v

---

¹³ tamtiež, str. 178

¹⁴ tamtiež, str. 8

¹⁵ Margaret Janovan, Hannah Arendt A reinterpretation of Her Political Thought, Cambridge University Press, Cambridge 1992, str. 111

¹⁶ tamtiež, str. 111

¹⁷ podrobne sa Arendtová tým, čo je myslenie, zaoberá v prvom diele *Life of the Mind*; Hannah Arendtová, Život ducha, 1. díl Myšlení, Aurora, Praha 2001

¹⁸ Hannah Arendtová, Filosofie a Politika, vyšlo v Českej Mysli

človeku túto mnohosť obsiahnutú v ňom samom privádza naspäť k jednote, je práve pluralita inherentná v spoločenstve s druhými, voči ktorej sa jeho pluralita sceľuje v jednotu.

Ak by sme sa nad zvláštnosťou človeka zamýšľali ako nad faktom ľudskej existencie a spýtovali sa po spôsoboch jej vyjadrenia, dospeli by sme nepochybne k mnohým. Myslenie človeka, ako princíp tejto zvláštnosti, je totiž prítomné vo všetkých základných činnostiach *vita activa* a jeho vyjadrenie je "prítomné vo všetkom, čo niekto hovorí alebo činí. To môže byť skryté iba v úplnom tichu a dokonalej nečinnosti"¹⁹

Arendtová túto ľudom vlastnú jedinečnú zvláštnosť nazýva i "kto" človeka. Tým "kto" človeka označuje človeka v jeho nepostihnuteľnej jedinečnosti, ktorá sa zjavuje vo všetkom, čo činí alebo hovorí. Túto svoju jedinečnosť nemôže skryť žiaden človek a jediným spôsobom ako jej uniknúť by bolo „zotrvať v úplnom tichu a dokonalej nečinnosti.“ Môžeme ju tak plným právom stotožniť s jedinečnosťou, ktorá je založená vo fakte plurality, ktorú si človek nosí sám v sebe: v jeho myslení. Špecifikom tejto ľudskej jedinečnosti je, že ju človek taktiež nemôže ovládať, pretože jeho jedinečnosť je úplná a zahŕňa človeka celého. Kludne ju môžeme nazvať akýmsi jednom, ktoré postráda akékoľvek rozlíšenia a určenia, pretože každé určenie znamená absolútne vytrhnutie z celku, ktorého význam je významom každého jednotlivého určenia. Je takmer zázrakom, že toto "kto" človeka je postrehnuteľné druhými ľuďmi bez akejkoľvek námahy alebo snahy o pochopenie. Je im zjavné ako jasne jedinečné „kto“ vymedzené voči všetkým ostatným kto, tak ako ho sám človek nikdy postrehnúť nemôže.

To, "čo" človek je, je všetko, čo na ňom môžeme postihnúť: jeho vlastnosti, charakter, ktorý z nich utvoríme, jeho talent, jeho

¹⁹ Hannah Arendtová, The Human Condition, str. 179

nedostatky. Akýkoľvek dôkladný a obsiahly by bol náš popis človeka nikdy nemôže prekročiť hranicu, ktorá ho delí od ponímania jedinečnosti, ktorá človeka odlišuje od všetkých ostatných ľudí. I ten najpresnejší opis by už bol zovšeobecnením, ktorý by možnosť, že tento opis môže vystihovať viac ľudí, nevylučoval. Tým "čo" človek je, môže taktiež každý človek slobodne disponovať tým, že sa môže rozhodovať, ktorú svoju vlastnosť vyjaví, prípadne ktorý nedostatok skryje.

Ľudská pluralita ako podmieňujúca sila

Arendtovej objektom záujmu však nie je základný fakt, že človek je bytosť, ktorá je "plurálna", v zmysle danosti myslenia a jeho vyjadrovania, ale podmieňovacia sila, ktorú tento fakt vo sfére ľudskej činnosti vyvoláva. Oné všeobecne pojaté vyjadrovanie človeka bez toho aby sa o to sám aktívne pričínal nie je ešte výsledkom podmieňujúcej sily tohto faktu ale jednoduchou danosťou, ktorá z faktu plurality vyplýva.

Podmieňujúcou silou faktu plurality môžeme nazvať seba vyjadrenie v zmysle, v akom ho predkladá nasledujúca pasáž: "Ľudský zmysel pre skutočnosť vyžaduje aby ľudia uskutočňovali úplnú pasívnu danosť ich bytia, nie za tým účelom aby ju zmenili, ale aby vyjadrili a priviedli do plnej existencie to, čo by inak museli tak či tak pasívne trpieť."²⁰ Podmieňovacia sila plurality spočíva v aktívnom vyjadrení človeka, ktoré prekonáva pasívnu danosť jeho existencie.

Človek, nositeľ vlastnej plurality, je podmieňovaný až ako keby "fyzikálnym" zákonom, ktorý uvádza v zjavnosť to, čo je skryté. Vyjadruje sám seba, pretože vyjadrenie tu znamená uskutočnenie a uskutočnenie znamená uviesť v bytie a "všetko, čo

---

²⁰ Hannah Arendtová, The Human Condition, str. 208

je, túži po vlastnom bytí²¹. Vyjadruje sám seba, pretože je mu daná možnosť vkladať tú svoju pluralitu do plurality jedinečných a rovnocenných bytostí a tým sa taktiež ukazovať ako rovnocenná a jedinečná bytosť.²²

3, Zrodenie ako podmienka

Takéto porozumenie pojatiu plurality a podmienke tejto plurality, ktorú nachádzame vo sfére ľudskej činnosti, je dostatočné na to aby sme porozumeli definícii jednania, ako nám ju Arendtová ponúka, po tom ako rozlišuje rôzne druhy odlišnosti a určuje ľudskú jedinečnosť, ako schopnosť vyjadriť samého seba. "Reč a jednanie odhaľujú túto jedinečnú zvláštnosť. Skrz ne sa ľudia odlišujú, miesto toho aby boli iba rozdielni; sú spôsobmi, v ktorých sa ľudia sebe navzájom zjavujú, nie vskutku ako fyzické objekty, ale ako ľudia. Toto zjavovanie sa, odlišené od čistej telesnej existencie, spočíva na iniciatíve, od ktorej sa žiadna ľudská bytosť nemôže vzdialiť a stále byť ľudskou. Toto nie je pravda o žiadnej inej činnosti *vita activa*." + 3

Hoci Arendtová nazýva tretiu činnosť *vita activa* jednaním, vo väčšine prípadov, keď sa o jednaní vyjadruje, sa vyjadruje zároveň i o reči; bez toho aby sa venovala ich vzájomnému rozlíšeniu. Mohli by sme toto nerozlišovanie akceptovať, no paradoxne by sme tým nezanedbali definovanie toho, čo Arendtová nazýva „reč“ ale zanedbáva užšie definovanie jednania. To je totiž s rečou v oveľa užšom a vzájomne sa doplňujúcom vzťahu, ako by sa mohlo zdať. No nielen to, jednanie môže nadobúdať formu reči }

²¹ tamtiež, str. 175

²² V tomto svete, do ktorého vstupujeme, objavujúc sa odnikiaľ, a z ktorého mizneme do nikam, je *bytie a javenie* to isté." Hannah Arendtová, *Život ducha*, str. 31

a reč formu jednania. Aby sme však teraz mohli chápať tomu, že „sú mnohé a dokonca väčšina jednaní vykonávané po spôsobe reči“?²³ (HC 178), keď sú pre nás jednanie a reč tým samým. Naznačiť ich rozlíšenie a súčinnosť nám pomôže fakt natality, ktorého podmieňovacia sila je aktualizovaná vo fenoménoch reči a jednania.

Ľudský zrod ako podmienka

Ľudský zrod je z pomedzi všetkých faktov ľudskej existencie tým najvšeobecnejším. Skutočnosť zrodu podmieňuje ľudskú schopnosť začínať a je tak v určitej miere prítomná vo všetkých činnostiach *vita activa*. „Avšak zo všetkých troch má jednanie najbližšie spojenie s ľudskou podmienkou zrodu.“²⁴ To, že jednanie je akosi bližšie späté so začínaním niečoho, Arendtová dokazuje i na základe svojich etymologických analýz starogréckych a latinských výrazov pre jednanie. V starovekej gréčtine a latine sa nachádzali dve slová, ktoré označovali to, čo my v súčasnosti označujeme jedným, a to jednaním. Grécke slovo *archein* znamenalo „začínať“ alebo „viest“²⁵, no taktiež „vládnuť“, *prattein* znamenalo „dosiahnuť“ (niečoho), „dokončiť“ (niečo). Podobné rozlíšenie sa odráža i v latinských slovách *agere*, ktoré znamenalo „uviesť v pohyb“ alebo „viest“ a *gerere*, „ktorého originálny význam bol „niesť“²⁵. Historický vývoj viedol k tomu, že slovo, ktoré označovalo iba druhý význam sa stalo pomenovaním pre jednanie ako také.

Významy, ktoré boli zahrnuté v oných prvých zaniknutých pomenovaniach, mali v sebe obsiahnutý dôležitý moment iniciatívy, začiatku, ktorý sa rodí v človeku a nie je samozrejmé odkiaľ

---

²³ Hannah Arendtová, *The Human Condition*, str. 178

²⁴ tamtiež, str. 9

²⁵ tamtiež, str. 189

prichádza. Impulz, odlišný od impulzov, ktoré človeka udržujú v kolobehu práce a taktiež impulz odlišný od impulzu, ktorý je prítomný v zhotovovaní, ktorý nasleduje ešte predtým, v časovom odstupe od momentu, keď človek začne uskutočňovať nejaký účel.

Arendtová, aby čo najlepšie postihla špecifickú charakteristiku zrodu, ktorá je prítomná v jednaní, zaoberá sa počiatkom v jeho najfascinujúcejšom rozmere. „Spočíva v prirodzenosti začiatku, že je začaté niečo nové, čo nemôže byť očakávané z čohokoľvek, čo sa mohlo stať pred tým.“²⁶ Ak ponímame začiatok, ktorého podstatnou charakteristikou je vznik neočakávaného, musíme ho jednak vymedziť voči všetkému, čo označujeme za začiatok v zmysle púhej reakcie a jednak i voči všetkému, čo môžeme očakávať. Pri druhom vymedzení sa však počiatok buď stáva závislým na ľudskej schopnosti očakávať alebo, keď opomenieme variabilnosť očakávaní, je niečím, čo je nad všetky očakávania a to i tie, ktoré nie sú vyslovené. Ako príklady začiatkov a počiatkov Arendtová uvádza vznik života z anorganických foriem a vznik človeka. To sú prípady, ktoré sa udiali napriek nekonečnej nepravdepodobnosti, akou by sme mohli označiť okolnosti ich vzniku.

Arendtová výslovne tvrdí, že nové sa „vždy objavuje v podobe zázraku“²⁷. Fakt, že človek je niečoho takého schopný, znamená (a to nie iba mimochodom), že človek je schopný neočakávaného, no nielen vzhľadom k ostatným, pre ktorých je jeho jednanie neočakávaným, ale taktiež vzhľadom sám k sebe. Človek je tak tvorom nielen štatisticky neuchopiteľným vo vzorcoch spoločenského správania ale taktiež pojmovo neuchopiteľným v psychologických definíciách pováh a charakteristických typov osobností. „Nové sa vždy deje proti drvivým vyhlídkam

---

²⁶ tamtiež, str. 178

²⁷ tamtiež, str. 178

štatistických zákonov a ich pravdepodobnosti, ktorá sa pre všetky praktické každodenné účely blíži k istote.“²⁸

Zrod človeka „nie je začiatkom niečoho ale niekoho, kto je sám začiatkom“²⁹. Človeku najbližšou a s jeho osobou bytostne prepojenou udalosťou zázraku nie je svet, v ktorom sa tieto zázraky dejú a človek ich môže pozorovať alebo sa nechať udivovať tými, ktoré viedli k jeho vzniku a ani udalosti, ktoré sa dejú vo svete ľudí a človek nad nimi môže žasnúť ako nad príkladmi ľudskej jedinečnosti, no je ňou udalosť jeho vzniku. Z tejto udalosti a z ničoho iného nemôže prameniť impulz človeka k novému začiatku. Svojím začínaním „odpovedá“ na skutočnosť, že v jeho zrode mu bola daná možnosť svoj zrod ďalej uskutočňovať. Jeho zrod je jediným, z čoho môže o tejto skutočnosti vedieť, pretože dokým ju neuskutoční, je preňho iba javom, o ktorom síce môže premýšľať a nechať sa ním udivovať, no nemôže ho chápať.

Položenie otázky po vzťahu dvoch podmienok

Po tomto zúžení významu a vyjasnení toho, čo začiatok a ľudský zrod znamená, musíme pripustiť, že žiadna z činností *vita activa* začiatkom, v zmysle v akom ho zavádza Arendtová, nie je. V práci nemôže byť aktualizovaná podmieňujúca sila zrodu už len z dôvodu, že jej hlavnou podmieňujúcou silou sú bezo zmeny sa opakujúce biologické procesy ľudského tela, ktoré nemajú iný účel ako zabezpečiť život. Táto nutnosť imanentná práci je v príkrom protiklade ku neočakávanému zrodu, ktorý je imanentný „jednaniu“. Taktiež pri zhotovovaní, ktoré síce nie je riadené nutnosťou, no deje sa vždy za nejakým užitočným účelom, či už nového nástroja alebo užitočnému predmetu, nemôžeme hovoriť o aktualizácii

---

²⁸ tamtiež, str. 178

²⁹ tamtiež, str. 178

podmienky zrodu. Avšak ani potom ako opomenieme charakteristické rysy činností *vita activa* a pozrieme sa na celú sféru ľudskej činnosti ako takú, zostáva nám činnosť, v ktorej by sa mala aktualizovať podmienka zrodu, prinajmenšom veľmi vzácnou udalosťou vo svete ľudí.

Je pravidlom Arendtovej postupu, že jediným spôsobom ako určiť činnosti *vita activa*, je skrz ich vzťah k základným faktom ľudskej existencie a preto musíme brať podmieňujúcu silu zrodu plne na vedomie a snažiť sa určiť formu, ktorú jeho pôsobenie vo sfére ľudskej činnosti tvaruje. Hoci vo väčšine pasáží Arendtová reči a jednaniu nevenuje osobité určenie (a medzi ne patria i tie najhlavnejšie, napr. v prvej kapitole, kde Arendtová vyslovene určuje pluralitu ako podmienku jednania), nájdu sa miesta, kde rozlišuje medzi podmienkami zrodu a plurality, „Ak jednanie ako počiatok korešponduje s faktom zrodzenia, ak je aktualizáciou ľudskej podmienky natality, potom reč korešponduje s faktom zvláštnosti (ppč, na tomto mieste si môžeme ilustrovať fakt, ako pramälo pozornosti Arendtová venuje rozlišovaniu medzi jedinečnosťou a zvláštnosťou, ktorej výslovnému rozlíšeniu sa pred tým venovala.) a je aktualizáciou ľudskej podmienky plurality, to jest, žitia ako zvláštna a jedinečná bytosť medzi rovnými.“³⁰ A na jedinom mieste toto rozlíšenie medzi podmienkou zrodu a plurality vzťahuje k jednaniu a reči, „...príbuznosť medzi rečou a odhalením je oveľa väčšia než medzi jednaním a odhalením [osoby], tak ako príbuznosť medzi jednaním a začiatkom je väčšia než tá medzi rečou a začiatkom“³¹

sympetický
poukazuje
na príbuznosť
medzi rečou
a začiatkom
a jednaním
a začiatkom

Z drvivej väčšiny prípadov, keď sa Arendtová k jednaniu a reči vyjadruje, je však jasné, že ich popisuje ako jeden a ten istý jav a preto by naša otázka nemala stáť po odlíšení jednania a reči

³⁰ tamtiež, str. 178

³¹ tamtiež, str. 178

ale po tom, aké nové určenia zavádza do (zatiaľ skrz podmienkou plurality určeného) jednaní a reči, podmienka zrodu?

4, Súčinnosť podmienok plurality a zrodenia

Zrod ako inherentná podmienka pri seba odhalení má v Arendtovej podaní viacero podôb. Každá z nich pritom koriguje a upresňuje význam toho, čo sme si doposiaľ uviedli ako seba vyjadrenie. Ak by sme ho ponechali v doterajšom určení skrz podmienku plurality, museli by sme za jednanie a reč uznať i činnosti, ako sú napr. umelecká tvorba. Umelec je zjavným príkladom človeka, ktorý je podmieňovaný podmienkou plurality, no jeho činnosť jednaním nazvať nemôžeme z dôvodu, že nie je podmieňovaný taktiež podmienkou zrodenia. I v bežnom intuitívnom pojatí jednaní, je totiž prítomný element akéhosi vhodného momentu, ktorý jednajúci vystihol, využitie situácie a hlavne prítomnosť ostatných, voči ktorým je jednanie nasmerované. Umelec síce vykonáva seba vyjadrenie, no môže a väčšinou tak aj činí osamote. Nemôžeme sa ešte pýtať, či je takáto činnosť jednaním, no môžeme sa pýtať, či korešponduje s podmienkou zrodu, na ktorú sa sputujeme.

V prvom rade označuje Arendtová zrodom človeka jeho vstup do ľudského sveta. „Slovom a skutkom včleňujeme seba do ľudského sveta a tento vstup je pre nás ako druhé zrodenie, v ktorom potvrdzujeme a berieme za povinnosť holý fakt nášho pôvodného fyzického javenia sa.“³² To, že do ľudského sveta vstupujeme, nie je spôsobené žiadnou nevyhnutnosťou, ako je tomu pri práci, ani nie je podnietené užitočnosťou, ako je tomu pri

---

³² tamtiež, str. 176

zhotovovaní, ale „impulz pramení zo začiatku, ktorý prišiel do sveta, keď sme sa narodili a na ktorý odpovedáme začínaním niečoho nového z našej vlastnej iniciatívy.“³³ Pravý zrod a zároveň i pravé seba odhalenie môže nastať jedine vstupom do sveta ľudí, pretože tam ešte človek nie je zrodený, v zmysle odhaľovania svojho “kto“, ktoré zdá sa, že sám o samote poníma, no tam je ešte jeho “kto“ bez javenia a teda i bez skutočnosti. Pre tento zrod musí človek nabráť odvahu. „odvaha a dokonca smelosť sú už prítomné v opustení ľudského miesta úkrytu a ukázaní, kto niekto je, odhalení seba a obnažení sa.“³⁴

V prípade umelca tento zrod nenastáva, pretože v jeho prípade ide skôr o činnosť podmienenú podmienkou plurality, než podmienenú podmienkou zrodu. Umelec sa rodí akoby do svojho diela, ktoré až následne vstupuje do ľudského sveta. Môžeme tu hovoriť jedine o odhalení tohto diela, no nie o odhalení človeka. „Z dôvodu svojho vrodeneho sklonu odhaľovať jednajúceho spolu s jednaním, potrebuje jednanie pre svoje plné zjavenie, žiariaci jas, ktorý sme raz nazvali slávou a ktorá je možná len vo verejnom priestore.“³⁵

Verejný priestor označuje za prvé „že všetko, čo sa zjavuje na verejnosti môže byť každým videné a počuté a má čo najširšiu možnú “prístupnosť verejnosti“. Pre nás javenie – niečo, čo je videné a počuté ostatnými tak ako nami – tvorí skutočnosť. „V porovnaní so skutočnosťou, ktorá je tvorená tým byť počutý a videný, i hoci tie najväčšie sily intímneho života – vášne srdca, myšlienky mysle, pôžitky zmyslov – vedú len neistý a zahmlený spôsob existencie, kým nie sú transformované, zbavené súkromia

---

³³ tamtiež, str. 177

³⁴ tamtiež, str. 186

³⁵ tamtiež, str. 180

a osoby, tak aby sa ich tvar hodil do javenia sa na verejnosti.“³⁶ Za druhé označuje verejný priestor „sám svet, do tej miery, do akej je spoločný nám všetkým a odlišený od nášho súkromne vlastneného miesta v ňom... Žiť spolu vo svete v podstate znamená, že svet vecí je medzi tými, ktorým je spoločný, tak ako stôl je umiestnený medzi tými, kto sedia okolo neho; svet, ako každé medzi, ľudí naraz spája i rozdeľuje.“³⁷

Síce Arendtová bude ešte hovoriť o verejnom priestore v jeho organizovanej forme, jeho bytostná úloha vo svojej dôležitosti ďaleko presahuje sféru politiky a v žiadnom prípade nemožno verejný priestor stotožňovať so spoločenským usporiadaním. Jeho úloha je zakladať skutočnosť, ktorá môže byť tvorená jedine rôznosťou pohľadov a perspektív. To, čo majú ľudia medzi sebou spoločné, je v prvom rade svet a nie ľudská prirodzenosť alebo ľudské vlastnosti. Tým, že sa ľudia zbavujú možnosti alebo je im odoprená možnosť ukazovania sa vo verejnom priestore, neprichádzajú len o skutočnosť sveta ale taktiež i o skutočnosť samých seba.

Preto nemôžeme nazvať umelcovu činnosť seba odhalením, pretože umelec tvorí tak, ako tvorí človek zhotovujúci. Tvorí bez toho aby sa pri procese tvorby odhaľoval. „Bez odhalenia jednajúceho v jednaní/ stráca jednanie svoj špecifický charakter a stáva sa iba jednou z foriem uskutočnenia medzi ostatnými. Nie je potom o nič menej prostriedkom k účelu, než je robenie prostriedkom k zhotoveniu objektu.“³⁸

Podmienka plurality a podmienka zrodu sa tu dostávajú do vzájomnej súvislosti, ktorá je určujúca pre pochopenie fenoménu jednania, tak ako ho rozvíja Hannah Arendtová. Ak by sme

---

³⁶ tamtiež, str. 50

³⁷ tamtiež, str. 52

³⁸ tamtiež, str. 180

ponímali jednanie a reč len skrz podmienku plurality, nemohli by sme za jednanie neoznačiť všetky činnosti, ktorých je seba vyjadrenie hlavným zámerom a museli by sme pripustiť, že jedná i umelec, ktorý si niekde v ústraní tvorí. Podmienka zrodzenia, ktorá je nutne prepojená so vstupom do verejného priestoru, vnáša do kategórie jednania dôležitú podmienku a tou je samoúčelnosť odhaľovacej činnosti.

= *nie je to len o zobrazení, ale o zobrazení*

5, Samoúčelnosť jednania

„Jednanie a reč potrebujú okolitú prítomnosť ostatných nemenej ako zhotovovanie potrebuje okolitú prítomnosť prírody pre svoj materiál a svet, do ktorého umiestni svoj konečný produkt.“³⁹ Ak by sme chceli túto pasáž, čo najvýstižnejšie interpretovať, jej význam by znel nasledovne: Ak sa pri zhotovovaní konajúci sústredil viac na okolitú prítomnosť ľudí ako na svoj materiál a zámer, ktorý s týmto materiálom má, označili by sme jeho činnosť za „míňajúcu sa účelom“, keďže účelom zhotovovacej činnosti je najmä zhotovenie diela. Rovnako, ak by sa pri jednaní konajúci sústredil viac na materiál a koncipoval by si akýsi konečný produkt, taktiež by sme jeho jednanie označili za „míňajúce sa účelom“, keďže účelom jednania a reči je najmä seba odhalenie.

To, že hlavným účelom jednania a reči je seba odhalenie však ešte neznamená, že jednanie a reč sú bezúčelné, resp. že sa jedná o činnosti, ktoré sa odohrávajú len medzi ľuďmi ako akési hry, netýkajúce sa osobných záujmov ľudí. Osobné záujmy ľudí, ktoré sa týkajú sveta vecí, v ktorom človek žije, tvoria akési

---

³⁹ tamtiež, str. 188

“medzi“, ktoré sa nachádza medzi ľuďmi. „Väčšina jednaní a reči sa zaoberá týmto “medzi“, ktoré je rozdielne v každej skupine ľudí, takže väčšina slov a skutkov majú nejakú objektívnu realitu ako dodatok k tomu, že sú odhalením jednajúceho a reč vedúceho konateľa.“⁴⁰

Tu sa dotýkame dôležitého bodu, ktorým je samoúčelnosť jednaní. Ak totiž jednanie ponecháme v takej podobe, v akej sme ho zatiaľ rozvinuli, stále je niečím, čo síce môžeme označiť za najvyššiu činnosť zo všetkých činností *vita activa*, no chýba nám v ňom rozmer, ktorý je prítomný v našom bežnom ponímaní jednaní, a tým je udalosť, ktorou každé jednanie je, fenomén odvahy, ktorý nespočíva len v tom, že sa človek odhalí, ale že “jedná“.

Jednanie a reč sa odohrávajú medzi ľuďmi, k nim sa jednanie obracia, môžeme povedať, že “na nich“ sa uskutočňuje výkon jednaní a reči. Oproti zhotovovaniu, ktoré nutne potrebuje k zhotovovaniu materiu, s ktorou môže človek ľubovoľne narábať, pri jednaní sa síce jednanie človeka ľudí priamo dotýka, no oproti zhotovovaniu, nemôžeme nazvať tento “výkon“ za prostriedok k nejakému účelu.

Praxis a poiésis

Domnievam sa však, že taktiež nemôžeme jednanie a zhotovovanie stotožniť s rozdelením *praxis* a *poiésis*, označiť zhotovovanie za činnosť, ktorá je len prostriedkom k účelu a jednanie, za činnosť, ktorá si nesie svoj účel sama v sebe.

Nie je žiadnym tajomstvom, že kniha *The human condition* vznikla z úsilia, ktoré Arendtová pôvodne vynakladala na svoju plánovanú veľkú prácu o Marxovi. “V hľadaní zdrojov Marxovho

⁴⁰ tamtiež, str. 188

prispieť k totalitarizmu zistila, že je nevyhnutné oddeliť jednanie od zhotovovania a práce“⁴¹ Kým práca sa deje v ustavičnom zacyklení, pretože nevytvára produkty užitia ale spotreby (Arendtová parafrázuje Marxov výrok, že jediným produktom práce je život sám), ktorej neustály kolobeh "je predkreslený samotným biologickým procesom živého organizmu"⁴², zhotovovanie sa neobracia k svetu z nutnosti, ale za nejakým účelom, pod vedením určitého vzoru, podľa ktorého má byť skonštruovaný ľubovoľný predmet. Samotná činnosť je teda len prostriedkom k účelu. Jednanie definované v protiklade k zhotovovaniu je činnosťou, ktorá sa vymyká účel prostriedkovému vzťahu v tom zmysle, že samotný výkon činnosti, ktorý je v prípade zhotovovania len prostriedkom k účelu, je v prípade jednania sám o sebe účelom. No toto rozlíšenie odpovedá rozlíšeniu medzi *poiésis* a *praxis* iba v určitom ohľade. Ak by sme chceli uvažovať v rovine v akej rozlíšenie Arendtová zavádza, len vymedzuje jednanie voči akýmkoľvek snahám ponímať ho ako *poiésis*. („Ak prevedieme logiku diela na logiku jednania, dostávame sa k totalitarizmu, ktorý uvažuje spoločnosť ako látku k opracovaniu, so všetkou násilnosťou, ktorú to predpokladá.“⁴³)

To, že jednanie nie je možné jednoducho popísať ako *praxis*, je zjavné už len zo samotnej povahy akú kritérium, podľa ktorého určujeme činnosť ako účel o sebe, má.⁴⁴ To, či je činnosť účelom o sebe alebo nie, nemôžeme nijak obsahovo určiť, to jest, že by sme mohli povedať, ktoré činnosti sú činnosťami, ktoré nesú účel v sebe a ktoré sú činnosťami, ktoré sú len prostriedkom k niečomu inému. Tým, čo rozhoduje v každom jednotlivom prípade, je vzťah človeka k danej činnosti. Ak by sme uvažovali v extrémnych

⁴¹ Patrice Canivez, Čin, činnosť, jednanie, in. Filosofie jednání, str. 13

⁴² Hannah Arendtová, The Human Condition, str. 98

⁴³ Patrice Canivez, Čin, činnosť, jednanie, in. Filosofie jednání, str. 13

⁴⁴ V nasledujúcich úvahách vychádzam z práce Jakuba Čapka, Dvojí účel jednání, in. Filosofie politika, OIKOYMENH, Praha 2005

príkladoch, tak i činnosti, ktoré sú jasnými príkladmi *poiésis*, napr. práca baníka môžu nadobudnúť charakter *praxis*. Nie je príliš utopickou predstavou, ak si predstavíme človeka, ktorý uniká z okolitého sveta k jednoduchej činnosti, v ktorej nachádza bezprostredný pôžitok zo života. Rovnako, činnosti, ktoré možno v minulosti slúžili ako bežné príklady *praxis*, napr. herectvo alebo speváctvo, sa v bežnej každodennej realite stávajú len prostriedkami k niečomu inému (obžive, sláve, ...) Kritériom, ktoré rozsudzuje činnosti na *praxis* a *poiésis* je slasť, či pôžitok, ktorý daný človek pri činnosti zažíva. Všetky činnosti, ktoré človeku prinášajú potešenie do tej miery, že ich robí kvôli nemu, môžeme pomenovať ako *praxis*. Pri činnostiach, ktoré pocit slasti, či pôžitku priamo pri výkone činnosti neprinášajú, sa jedná o *poiésis*.

Miesto bezúčelnosti v jednaní

Arendtovej koncepcia jednania je ľahko napadnuteľná z pozície, ktorá ju obviňuje z toho, že jednanie v jej podaní postráda účel a samotný výkon jednania a reči je bezúčelný. To je pravda i nie je. Ak by sme chceli jednanie skrz jeho bezúčelnosť stotožniť s činnosťami, pri ktorých sa nielenže účel vyčerpáva vo výkone činnosti ale žiaden iný účel ani daná činnosť neobsahuje, jednanie by skutočne nadobudlo podobu ľubovolnej činnosti, ktorú človek vykonáva skôr podľa vlastnej ľubovôle, než za nejakým "vhodným" účelom.

"Pretože v každom jednaní, čo je primárne zamýšľané konajúcim, či už jedná z prírodnej nevyhnutnosti alebo zo slobodnej vôle, je odhalenie jeho vlastného obrazu. Z toho teda vyplýva, že každý konajúci, pokiaľ jedná, berie si z tohoto jednania akýsi pôžitok; keďže všetko čo je, túži po svojom vlastnom bytí, a keďže v jednaní je bytie jednajúceho nejako zintenzívnené, nutne

musí nasledovať požitok .... A teda nič nejedná, pokiaľ jednaním nečiní zjavným svoje skryté ja.“⁴⁵ Tento Danteho citát (uvedený na samom začiatku kapitoly o jednaní) v podstate vyjadruje podmieňujúcu silu plurality tak, ako sme k nej dospeli skrz rozbor vzťahu faktu plurality a sféry ľudskej činnosti na konci druhej kapitoly: primárne zamýšľaným v jednaní je odhalenie vlastného obrazu. K tomu sa ešte spomína akýsi pôžitok, ktorý každé “seba vyjadrenie“ nutne sprevádza. Ako sme sa dozvedeli pri rozboře praxis a poiésis, tento pôžitok odohrávajúci sa priamo pri vykonávaní činnosti, či slasť, je význačným rysom činností, ktoré nazývame praxis. Nebezpečenstvo, do ktorého však takto načrtnutá podoba “seba vyjadrenia“ spadá, je nebezpečenstvom “seba vyjadrovania”, ktoré nemá žiaden iný účel okrem vlastného výkonu. Ako ho tohto nebezpečenstva zbaviť?

celková
skupina?

Časti, v ktorej sa Arendtová venuje bezúčelnosti jednania, predchádza pasáž, ktorá sa venuje Periklovým slovám o sile jednania a ich interpretácii. „... najvnútornejší význam vykonaného činu a vyrieknutého slova je nezávislý na víťazstve alebo porážke a zostáva nedotknutý aj hocijakým možným výsledkom z ich následkov pre dobré a zlé... Jednanie môže byť posudzované iba kritériom veľkosti, pretože je v jeho povahe preraziť skrz bežne uznávané a dosiahnuť výnimočné.“⁴⁶ Význam činu nemôžeme vyvodzovať z toho, čo človek v jednaní dosiahol podľa merítok akými posudzujeme bežné uskutočnenia a úspechy. Jediným kritériom jednania je jeho veľkosť a tá spočíva v tom nakoľko sa danému jednaniu podarilo preraziť bežne uznávané. To, či čin je veľký alebo nie, pritom nezávisí na jeho úspechu, ten je hodnotou vo sfére bežne uznávaného a nie vo sfére výnimočného.

⁴⁵ Hannah Arendtová, The human condition, str. 175

⁴⁶ tamtiež, str. 205

Jednanie však na druhú stranu nemôžeme posudzovať ani z hľadiska jednajúceho človeka a veľkosť činu (ktorá je jediným použiteľným kritériom) pripisovať jemu. „Motívy a ciele, odhliadnuc od toho aké číre a veľkolepé sú, nemôžu byť nikdy jedinečné; ako psychologické vlastnosti sú typické, charakteristické pre rôzne typy ľudí. Veľkosť, teda, alebo špecifický význam každého činu, môže spočívať iba v samotnom výkone a nie v motivácii a ani v uskutočnení.“⁴⁷

Z tejto pasáže nám vyvstáva jedno dôležité určenie: Jednanie, jeho najvnútornejší a špecifický význam, spočívajúci v samotnom výkone, je veľkosť činu. No jednanie, vo svojom celom význame, obsahuje i motiváciu a cieľ, hoci tie nemôžeme v porovnaní so samotným výkonom jednania, označiť za jedinečné.

Domnievam sa, že nasledujúcu pasáž, ktorá prirovnáva jednanie k činnostiam, ktoré vyčerpávajú svoj plný význam v samotnom výkone, musíme vnímať vo svetle predchádzajúcich častí. „Je to skúsenosť tejto plnej prítomnosti, z ktorej „účel v sebe“ čerpá svoj pôvodný význam; pretože v týchto prípadoch jednania a reči o účel nie je usilované ale leží v samotnej činnosti, ktorá sa tým stáva *entelechiou*, a dielo nie je tým, čo nasleduje a ukončuje činnosť ale je tým, čo je v nej [činnosti] uložené; výkon je dielom.“⁴⁸ Skutočnosť, že jednanie si nesie samo v sebe svoj účel, treba vnímať v súvislosti s tým, že sa vymyká akýmkoľvek kategóriám, keďže vstupuje do sféry jedinečného. Človek tak môže pristupovať k jednaniu s nejakým účelom, no toto jednanie nadobúda charakter „účelu o sebe“, ktorý je odlišný od púheho faktu vykonanej činnosti a aj od zámerov a cieľov, s akými jednajúci jednal. To, že jednanie vyčerpáva svoj plný význam vo svojom výkone, je znova poukazom k tomu, že jednanie preniká do

---

⁴⁷ tamtiež, str. 206

⁴⁸ tamtiež, 206

sféry, kde je len jedno kritérium, v ktorom vyčerpáva svoj plný význam.

Jednanie je tak účelom o sebe, no skôr z dôvodu, že sa vymyká sfére bežného a nadobúda hodnotu samé o sebe. To, že mu táto hodnota prislúcha však neznamena, že človek jedná samoučelne alebo ľubovolne vyjadruje sám seba bez toho aby jeho jednanie malo nejaký cieľ mimo samú činnosť. Jednanie práveže má tú zvláštnu vlastnosť, že charakter samoučelu nadobúda samo o sebe: bez závislosti na tom ako dopadne a aké následky prinesie a bez úplnej závislosti na zámeroch a cieľoch konajúceho.

6, Čo to znamená jednať?

Stále máme pred sebou otázky, na ktoré sme doposiaľ nenašli odpoveď. V prvom rade sa musíme pýtať po tom, ako k tomu vlastne dochádza, že človek jedná? A v druhom rade sa musíme pýtať po tom, či existuje niečo ako schopnosť jednať a ak áno, na čom sa táto schopnosť môže zakladať? Arendtová sa týmto otázkam venuje v eseji "Čo je sloboda?" a z nej budem aj vychádzať. Aby sme predišli možným nedorozumeniam, v tomto texte Arendtová stotožňuje jednanie so slobodou, „Ľudia sú slobodní – na rozdiel od púhej dispozície k slobode – pokiaľ jedajú; pred tým ani potom slobodní nie sú, pretože byť slobodný a jednať je to isté.“⁴⁹ A preto všetky jej vyjadrenia o slobode idú na vrub jednaniu a naopak. K našim otázkam sa tu Arendtová vyjadruje len na vyše dvoch stranách, no jedná sa o objasnenia,

---

⁴⁹ Hannah Arendtová, Co je svoboda?, in. Medzi minulosťou a budúcnosťou, Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), Praha 2002

ktoré prinášajú nové odpovede k tým, ktoré sme si našli v diele *The human condition*.

Princíp

V prvom rade Arendtová skrz zavedenie nového fenoménu – princípu – a ponechanie faktorov ako – motívy a ciele – vytvára nové prostredie pre naše úvahy. „Aby jednanie bolo slobodné, nesmie závisieť na jednej strane na motíve, na strane druhej na zamýšľanom ciele, ako účinku, ktorý možno predpovedať. To však neznamená, že by motívy a ciele neboli dôležitými činiteľmi každého jednotlivého činu; patrí však k jeho determinujúcim faktorom a jednanie je slobodné [jednanie je jednaním] keď je schopné ich prekročiť.“⁵⁰ To, v čom jednanie prekračuje zámer, s ktorým človek jedná a cieľ, ktorý chce jednaním dosiahnuť, Arendtová pomenúva ako princíp. Tento princíp nie je obsiahnutý ani v “riadení intelektu” ani v “príkazoch vôle”. Arendtová jeho miesto určuje mimo človeka. “Princípy neúčinkujú zvnútra ako motívy ... inšpirujú akoby zvonka”⁵¹ Tento princíp je na jednu stranu príliš všeobecný aby postihol jednotlivý čin, no v jeho svetle môžeme spätne posudzovať zámery jednania. Princíp sa na rozdiel od úsudkov zjavuje až pri výkone samotného činu; na rozdiel od úsudkov, ktoré k činu viedli a môžu sa meniť, vôle, ktorá postupne v priebehu jednania mení svoju silu. Princíp má pre všetkých rovnakú hodnotu a všetci z neho môžu čerpať. Nenachádzajú sa avšak niekde neustále prítomné, “vyjavujú sa iba jednaním, vo svete sú postrehnuteľné len po dobu, keď jednanie trvá, ani o chvíľu dlhšie”⁵². Arendtová medzi tieto princípy zaraďuje: česť, slávu, lásku, rovnosť ale taktiež i strach, nedôveru alebo nenávisť.

---

⁵⁰ tamtiež, str. 136

⁵¹ tamtiež, str. 136

⁵² tamtiež, str. 136

Manifestácia týchto princípov znamená, že sa vo svete zjavuje sloboda a zjavenie slobody znamená, že sa vo svete jedná.

Domnievam sa taktiež, že zavedenie princípu nám poskytuje nové možnosti, ako si odpovedať na otázky, ktoré sme si v poslednej kapitole kládli: Ako odpovedať na námietky, že jednanie môže mať charakter ľubovoľnosti a ako sa postaviť k údajnej samoučelnosti jednania?

V diele *On Revolution* Arendtová uvádza princíp ako nutnú súčasť každého jednania, bez ktorého by jednanie neuniklo svojej inherentnej ľubovoľnosti. „Čo zachraňuje čin začiatku od jeho vlastnej ľubovoľnosti je fakt, že si so sebou nesie svoj vlastný princíp, alebo, aby som bola presnejšia, že začiatok a princíp, *principium* a princíp nie sú iba vo vzájomnom vzťahu, ale sú taktiež súčasné. Absolútne, z ktorého si má začiatok odvodiť svoju platnosť a ktoré ho musí zachrániť, tak ako bol, od jeho vrodenej ľubovoľnosti, je princíp, spolu s ktorým sa javí vo svete.⁵³ Bez princípu, ktorý sa zjavuje v jednaní by jednanie postrádalo význam a pôsobilo by ako výsledok náhody alebo stretu nepredvídateľných a neočakávaných okolností. Jednanie má teda tú danosť, že sa zjavuje vo svete spolu s absolútnom, ktoré mu taktiež prepožičiava na čas jeho výkonu svoj význam.

Domnievam sa, že princíp ako determinujúci faktor jednania/ súvisí s podmienkou zrodu ešte v jednom dôležitom ohľade. Keď človek jedná podľa princípu, koná nie podľa niečoho, čo by mohlo byť obsahom jeho vôle a ani podľa niečoho, čo pred tým mohol pojať vo svojom uvažovaní (na obe určenia je princíp príliš všeobecný). Podmienka zrodu, ktorú sme predtým uviedli ako aktualizovanú pri vstupe človeka do ľudského sveta, do ktorého vstupuje slovom a skutkom, keď „opúšťa svoje skryté miesto

⁵³ citované z James T. Knauer, Motive and Goal in Hannah Arendt's Konzept of Political Action, str. 724, prístupné z portálu JSTOR

a ukazuje kto je, v odhalení a vystavení samého seba.“ (HC 186), tu nadobúda ešte podstatnejší a dá sa povedať – svoj ústredný – význam. Človek pri jednaní, ktoré pramení z princípu a nie z motívu alebo cieľa, vyslovene opäť zažíva skutočnosť svojho zrodu, pretože naberá odvahu a berie na seba zodpovednosť za jednanie, v ktorom zjavuje princíp a až v tom princípe sám seba. „Ukázaním toho, za čím si človek stojí, človek odhaľuje kým je.“⁵⁴ Toto jednanie korešponduje taktiež s tými dôležitými charakteristikami začiatku, akými sú neočakávanosť a nepravdepodobnosť. Princíp je totiž natoľko všeobecný, že ním nemožno postihnúť jednotlivé ciele a preto, keď človek na seba nechá pôsobiť princíp a jedná, nemôže si byť nikdy istý tým, že jeho konkrétny cieľ spadá pod pôsobiaci princíp. „... jednanie je kombináciou konkrétneho, to jest, cieľov a všeobecného, princípov ľudského styku“⁵⁵

Prítomnosť princípu v jednaní je taktiež dôvodom toho, prečo sa jednanie dostáva zo sféry bežného do sféry neobyčajného. To, čo jednanie robí „veľkým“, je práve manifestácia princípu. „Veľkým“ a tým aj jednaním môžeme nazvať čin, v ktorom bola zjavne manifestovaná láska alebo princíp rovnosti. Princípom môžeme nazvať i ten „najvnútornejší význam“ činu, ktorý sa prejavuje v jednaní bez ohľadu na jeho úspech alebo zámery a ciele, s akými k činu dotýčný konajúci pristupoval. Princíp vytvára špecifický význam tohto činu, ktorý sa tak ako princíp celý zjavuje v jednaní a nie v zámeroch, ktoré mu predchádzajú alebo následkoch, ktoré po ňom nasledujú.

Fenomén princípu tak zavádza výrazne objasnenia pojatia jednania, aké sme doposiaľ rozvíjali v náväznosti na úvahy odvíjajúce sa v diele *The human condition*. Nejedná sa však

---

⁵⁴ tamtiež, str. 725

⁵⁵ tamtiež, str. 725

o objasnenia, ktoré by stáli v protiklade k tvrdeniam, ktoré sme v predchádzajúcich kapitolách rozvíjali. Skôr ide o doplnenie prázdnych miest, ktoré nás nechávali na pochybách. V *The human condition* nie je napríklad vôbec explicitne rozvíjaná otázka samotnom vzniku jednania, po tom, ako k tomu vôbec dochádza, že človek jedná. Podmienky plurality a zrodu nám poskytujú len akési všeobecné objasnenia týkajúce sa “podmienok”, ktoré sú činné pri jednaní a teda nám určujú rámec, v ktorom sa činnosť, ktorú chceme nazvať jednaním musí pohybovať. Fenomén princípu, ako neurčitého všeobecného “absolútna”, ktoré v súčinnosti s ľudskými zámermi a cieľmi tvorí jednanie, je výstižnou odpoveďou na otázku: Ako k tomu v človeku dochádza, že jedná? Jedinečnosť jednania je v *The human condition* ponechaná na poukazoch k neočakávanosti, nepredvídateľnosti, veľkosti, vstupe do sféry jedinečného, no jediný fenomén – fenomén princípu a jeho súčasnosti s jednaním – našu predstavu ujasňuje natoľko, že sme si schopní hneď predstaviť konkrétne príklady jednania. Taktiež otázka súčinnosti osobných zámerov a cieľov s výkonom jednania, ktoré sa vo svojej jedinečnosti vymyká všetkým kategóriám, nachádza vo fenoméne princípu veľmi jasnú a stručnú odpoveď.

Preto považujem fenomén princípu za výrazný posun v Arendtovej koncepcii jednania.

Virtú

V pojme *virtú* nachádzame len náznak odpovedi na to, v čom by mohla spočívať ľudská schopnosť jednať. *Virtú* Arendtová označuje za pomenovanie slobody ako esencie jednania. „Slobodu ako samú esenciu jednania najlepšie zobrazuje Machiavelliho pojem *virtú*, zdatnosti, s ktorou človek odpovedá príležitostiam, ktoré pred ním otvára svet v podobe *fortuny*. Zmyslu *virtú* sa

najviac približuje "virtuozita", zdatnosť, ktorú pričítame umeniam interpretačným"⁵⁶ Interpretačnými umeniami máme na mysli umenia, pri ktorých rozhoduje virtuozita prevedenia a nie konečný produkt činnosti. Pojem *virtú* Arendtová však už vzťahuje k jednaniu vo verejne organizovanom priestore, ktorým bola *polis*. „Jej cieľom, jej *raison d'être* je ustanovovať a udržiavať priestor, v ktorom sa môže zjavovať sloboda ako virtuozita.“⁵⁷

Jednanie má s interpretačnými umeniami tú spoločnú vlastnosť, že obe činnosti potrebujú pre výkon svojich činností druhých ľudí. Interpreti potrebujú obecnosť, pred ktorým by mohli svoju virtuozitu predviesť a rovnako tí, čo jednájú, potrebujú pre výkon svojej činnosti – jednaní – prítomnosť ostatných. „„Formou vlády“, ktorá ľuďom poskytovala priestor, kde mohli jednať, ktorá im tak ponúkala niečo ako divadlo, kde sa mohla ukazovať sloboda, bola kedysi grécka *polis*“⁵⁸ Na tomto mieste sa dostávame k poslednému bodu našej práce a tým je otázka organizovaného verejného priestoru pre výkon jednaní.

7, Organizácia verejného priestoru

Každý pokus o oddelenie Arendtovej pojatia jednaní od politiky musí byť nutne oddelením násilným. Arendtová činí z jednaní princíp politickej aktivity a politická činnosť tak ako ju Arendtová koncipuje, má byť jednaním. Oprávnením politiky je podľa Arendtovej sloboda a jej základom má byť taktiež jednanie.

---

⁵⁶ Hannah Arendtová, Co je svoboda?, in. Mezi minulostí a budoucností, str.137

⁵⁷ tamtiež, str. 138

⁵⁸ tamtiež, str. 138

Na mieste je teda otázka, ako je to so vzťahom jednania k verejne organizovanému priestoru, resp. k politickej činnosti?

Jedinou nutnou podmienkou jednania, tak ako vychádza zo Arendtovej samotného ponímania skutočnosti, je verejný priestor, či už vo svojej zorganizovanej alebo nezorganizovanej podobe. Tento verejný priestor (označuje sféru ľudského sveta, ktorá je prístupná čo najväčšej verejnosti), je zárukou toho, že jednanie si udržuje svoj konateľa odhaľujúci charakter. Táto sféra je taktiež zárukou objektivity, ktorou verejná sféra obdarúva všetko, čo sa v nej odohráva. Ak Arendtová v *The human condition* hovorí o organizovanej verejnej sfére, vyjadruje sa o antickej *polis*. Organizáciou avšak nemá na mysli zákony *polis*, tie boli v očiach Aténčanov ako výsledky zákonodárskej činnosti, ktorá spolu s architektúrou patrila medzi "staviteľské" činnosti. Tieto zákony boli pre *polis* len akými hradbami, ktoré zabezpečovali verejný priestor jednania. Tento verejný priestor mal za úlohu „množiť príležitosti k získaniu "nesmrteľnej slávy", to jest, rozmnožovať pre každého občana šancu k odlíšeniu sa, k ukázaniu slovom a skutkom, kto je vo svojej jedinečnej zvláštnosti. Druhou úlohou *polis* bolo sprostredkovanie nápravy "ničotnosti" jednania a reči, zaručenie nesmrteľnej slávy odvážnym skutkom Aténčanov. Život človeka v *polis* „zaručoval, že väčšina z marných ľudských činností, jednanie a reč, a tie najmenej hmotné najefemérnejšie ľuďmi vyrobené "produkty", skutky a príbehy, ktoré sú ich výsledkom, by sa stali nesmrteľnými. Organizácia *polis* bola organizovaním pamätaním sa"⁵⁹ Práve táto organizácia bola tým, čo občanov *polis* inšpirovalo k veľkým skutkom a rečiam.

Arendtová však nezabúda dodať, že *polis* nemôžeme stotožniť s mestským štátom, „*polis* je organizáciou ľudí, tak ako vyrastá zo spoločného jednania a vedenia reči a jej pravý priestor

---

⁵⁹ Hannah Arendtová, *The Human Condition*, str. 198

leží medzi ľuďmi žijúcimi pospolu za týmto účelom bez ohľadu na to, kde sa nachádzajú“⁶⁰. Tým je na historickom príklade antickej *polis* vyjadrený fakt, že priestor zjavovania sa vytvára všade tam, kde ľudia pospolu jednajú a vedú reč a zaniká spolu s tým, ako zanikajú i činnosti. Antická *polis* je jediným príkladom organizácie verejného priestoru, v ktorom jednanie a reči mali zabezpečené miesto, aké im z hierarchie *vita activa* prislúcha. No ani v nej nebolo jednanie niečím, čo bolo možné inštitucionalizovať alebo uchovať. Tým jediným, čo zaručovalo, že jednanie zo života *polis* nevytratí, boli samotní občania *polis* a ich neutúchajúca túžba po veľkých činoch.

Aténska *polis* je však zároveň jediným príkladom v histórii, keď jednanie a reč boli činnosťami, ktoré formovali politickú oblasť života. Od čias *polis* stojí jednanie už len na okraji politickej sféry alebo sa do popredia a určujúcou politickou činnosťou stáva len v ojedinelých historických udalostiach, akými sú novodobé revolúcie. V týchto prípadoch je však krátka doba, v ktorej sa jednanie stáva ústrednou politickou silou, kompenzovaná obrovským vplyvom, ktorý za sebou jednanie v obdobiach revolúcií zanecháva.

Z predchádzajúcich riadkov pre nás plynie sklamanie, no zároveň i útecha. Výkon jednania a reči síce nemôžeme nijakým spôsobom zabezpečiť, no na druhú stranu, priestor ukazovania, priestor pre jednanie a reč sa pre nás nachádza kdekoľvek.

Záver

Na záver svojej práce by som sa rád vrátil k otázke, ktorú som si položil na začiatku svojej práce: Ako poníma jednanie Hannah Arendtová? Ani teraz si na túto otázku neviem

---

⁶⁰ tamtiež, str. 198

jednoznačne odpovedať, no mojím zámerom, nebolo len hľadať odpovede ale i hľadať otázky a taktiež pokúsiť sa pochopiť štýl myslenia, ktorý je pre Arendtovú špecifický. Ten bol konieckoncov tým najťažším a zároveň najväčšou výzvou počas mojej práce. Snažil som sa preto postupovať, čo najobozretnejšie a zavádzať všetky nové určenia bez toho aby som vnášal do textu pojmy a vzťahy, ktoré ešte len čakajú na vysvetlenie. Ako výsledky tejto snahy považujem tých pár rozlíšení, ktoré sa mi podarilo v práci uskutočniť.

Tým z prvých objasnení je určenie povahy základných činností. Základné činnosti nemajú spĺňať úlohu celú sféru ľudskej činnosti zahrňujúcich kategórií ale len foriem základných činností, ktorých určenie sa odvíja od ich vzťahovania k základným faktom ľudskej existencie. Taktiež sa domnievam, že viac než úloha kategorizovať sféru ľudskej činnosti, majú za úlohu určovať zmeny, ktoré v tejto sfére nastávajú; z toho vyplývajú i ich charakteristiky, ktoré sú na popis týchto zmien uspôsobenejšie, než na rozhodovanie medzi jednotlivými spornými pomedznými prípadmi.

Druhým dôležitým objasnením je určenie základného faktu plurality ako založeného na ľudskom myslení, ktoré je onou jedinečnou zvláštnosťou človeka a určenie podmieňujúcej sily seba vyjadrenia, ktorá z neho plynie. Táto podmienka nám objasňuje jednanie a reč ako seba odhaľovacie činnosti, no nepodmieňuje ich výkon vo verejnom priestore.

Zavedením podmienky zrodu ako rovnocennej podmienky k podmienke plurality a objasnením jeho výnimočnej povahy, nám vyšla najavo potreba ďalších určení, ktoré činnosti jednania a reči potrebujú a ktorých sa im z podmienky plurality nedostáva. Konkrétne sa jedná o podmienku výkonu činnosti vo verejnom priestore a taktiež Arendtovej pojatíe tohto vstupu do ľudského

sveta ako zrodu a taktiež Arendtovej pojatie samotného verejného priestoru ako garanta skutočnosti a objektivity.

Jednu z najdlhších kapitol som venoval otázke samoučelnosti jednania a jej správneho významu. Jednanie síce môžeme označiť za samoučelné, no neznamena to, že by sa jednalo o bezúčelnú činnosť alebo činnosť, ktorá je vykonávaná ľubovoľne. Samoučelnosť jednania zvýrazňuje fakt, že jednanie nadobúda samo sebou význačný charakter, ktorý je nezávislý na ľudských zámeroch, cieľoch a taktiež na samotnom uskutočnení.

same - učel
not: aut
some effect
"principiu"

V predposlednej kapitole som sa už nevenoval dielu *The human condition* ale eseji Čo je sloboda?, ktorá prináša viaceré objasnenia na dôležité otázky jednania. Fenomén princípu sa ukazuje ako vhodný nástroj na vnesenie svetla do viacerých nie úplne objasnených miest v *The human condition*.

Posledná krátka kapitola je venovaná stručnému prehľadu vzťahu verejného priestoru a jednania v antickej *polis*. Inštitucionalizácia jednania odporuje jeho základnému rysu a tým je jeho spontálny zrod. Čo môže spoločenské zriadenie dosiahnuť, je povýšiť postavenie týchto činností v spoločnosti, zabrániť ničotnosti jej "produktov" a tým k týmto činom inšpirovať občanov.

Resumé

In my work I have tried to solve one question: What kind of conception of action is offered to us by Hannah Arendt in her well known work *The Human Condition*? At first I have tried to find way how to read the text, therefore I made an analysis of what condition, *vita activa* and other essential concepts mean. The core of my work consist in uncovering the picture of action how is showed and hidden in chapter dedicated to it. I try to uncover the meaning of action adding concept by concept to it and relating to each other. After all I take a brief look at other essay where Arendt copes with action and compare her new solutions with ones found in *The Human Condtion*.

Bibliografia:

Hannah Arendtová, *The Human Condition*, The University of Chicago Press, Chicago 1958

Hannah Arendtová, *Mezi minulostí a budoucností*, Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), Praha 2002

Hannah Arendtová, *Filosofie a politika*, vyšlo v *České mysli* – občasníku Jednoty filosofické, 1993

Margaret Canovanová, *The contradictions of Hannah Arendt's Political Thought*, *Political Theory*, Vol. 6 No. 1 February 1978

Margaret Canovanová, *Hannah Arendt, A Reinterpretation of Her Political Thought*, Cambridge University Press, Cambridge 1992

James T. Knauer, *Motive and Goal in Hannah Arendt's Concept of Political Thought*, *The American Political Science Review*, Volume 74, Issue 3 (Sep., 1980), přístupné z portálu JSTOR

Zborník Filosofie Jednání, usporiadal Ondřej Švec, Oikoymenh, Praha 2006